

Program proti šikanování

Základem prevence šikanování a násilí na školách je podpora pozitivních vzájemných vztahů, výchova k toleranci a solidaritě, rozvíjení vzájemného respektu, úcty, podpora vzájemné spolupráce dětí, žáků, učitelů i rodičů a vedení dětí, žáků k vědomí sounáležitosti i morální a právní odpovědnosti.

Školy a školská zařízení při efektivní realizaci prevence šikanování usilují o vytváření bezpečného prostředí, vytváření podmínek pro příznivé pracovní klima a zdravý pracovní režim.

Ředitelé škol ve spolupráci se školními metodiky prevence odpovídají za systémové aktivity školy v oblasti prevence šikanování a násilí. Vychází přitom z komplexního pojetí preventivní strategie, která je ve smyslu Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže č.j.: 21291/2010 a metodického pokynu k prevenci a řešení šikany ve školách **č.j. MSMT-21149/2016**.

Povinností ředitele je zajistit vzdělávání a supervizi pracovníků (pedagogických i nepedagogických) v akreditovaných kurzech k problematice šikanování. Vzdělávání pedagogických pracovníků se řídí §10 vyhlášky č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků. Dále zajistí v souladu s pracovním řádem dohled pedagogických pracovníků nad žáky školy. Dále vystavit školní řád, kde jsou stanovena pravidla chování včetně sankcí za jejich porušení.

Ve škole je sestaven užší realizační team (zástupce vedení školy, školní metodik prevence, výchovný poradce, třídní učitelé, případně zástupce školní družiny) v rámci monitoringu šikany.

PhDr. Hana Levá - ředitelka školy

Mgr. Vojtěch Štěpán - zástupce ředitelky školy

Mgr. Jiří Tůma - výchovný poradce

Mgr. Radmila Benešová

Konzultační hodiny: pondělí 14.00 – 14.45, dle domluvy

Ředitel školy zodpovídá za poradenské služby, informovanost rodičů (webové stránky školy, školní zpravodaj, informovanost od TU na třídnických schůzkách) a spolupráci se specializovanými zařízeními.

Ředitel školy dohlíží nad společným postupem při řešení šikanování a podílí se na rozvoji vztahů s okolními školami.

Mezi prevence šikany a násilí patří motivace dětí k pozitivní seberealizaci nabídkou volnočasových aktivit, jako jsou mnohostranné zájmové útvary, sportovní kroužky, školní časopis, soutěže a olympiády, výlety, exkurze, kulturní a společenské akce.

Všichni pedagogičtí pracovníci se podílejí na prevenci šikany a násilí především tím, že vnímají vztahy mezi žáky, pozitivně rozvíjí klima třídy, nepodceňují počáteční projevy šikany, systematicky a důsledně seznamují sebe i své žáky s negativními důsledky šikanování.

Další cestou prevence šikany je začlenění Třídnických hodin do vzdělávacího procesu školy. Třídnické hodiny poskytují jedinečnou možnost pravidelné práce *se vztahy* uvnitř třídy, řešení různých situací třídního kolektivu v každodenním školním životě, k přípravě na společné školní, třídní i mimoškolní akce. Vede žáky k prohlubování vztahů mezi spolužáky i třídním učitelem, čímž napomáhá k pozitivnímu rozvoji třídního klimatu. Klade důraz na vzájemnou spolupráci žáků a třídního učitele, formuje u žáků oblast postojů a hodnot, rozvíjí sociální, morální i společenské složky osobnosti žáka. Umožňuje žákům i třídnímu učiteli řešit aktuální problémy, plnit potřeby žáků, realizovat nápady a podněty žáků, reagovat na jejich názory a připomínky, vést žáky k rozvoji vlastního sebepoznání, k vyjadřování názorů, vzájemné komunikaci a spolupráci. Motivuje žáky k uvědomění si vlastních postojů, názorů a osobního uplatnění v rámci třídního kolektivu.

Školní metodik prevence koordinuje veškeré aktivity prevence šikany a násilí, které jsou součástí MPP a systematicky vedou děti a žáky ke zvyšování sociálních kompetencí, učí je komunikaci a spolupráci, posílení mezilidských vztahů, asertivitě, toleranci i pěstování zdravého sebevědomí. Dále vedou k vytváření příznivého sociálně psychologického klimatu ve škole a vychovávají děti ke zdravému životnímu stylu.

Šikana a kyberšikana

Při podezření na šikanu či kyberšikanu nebo při jakýchkoliv jejích projevech vše neprodleně oznámí třídnímu učiteli, který věc vyšetří.

(podle potřeby spolupracuje s metodikem prevence, výchovným poradcem).

Podoby šikany:

1. Přímá šikana:

- **Fyzická agrese** - fyzické násilí – např. bití, tahání za vlasy.
- **Verbální** - slovní agrese a zastrašování – např. vulgární nadávky, výhrůžky, násilné příkazy.
- **Neverbální** – např. urážlivá gesta, výhrůžné výrazy ve tváři, ničení, kradení věcí.

2. Nepřímá šikana:

- **Emociální a psychologické utrpení, poškození sociálního statusu oběti** – např. záměrná ignorace, neoprávněná nařčení, lži, ničení pověsti, ponižování, sexuální provokace.

3. Kyberšikana:

- **Elektronická šikana** – např. zakládání a zneužívání falešných profilů, prezentace ponižujících videí, výhrůžné sms a e-maily.

Za šikanování se nepovažuje:

- **Škádlení nebo agrese bez znaků šikanování** – žák se dokáže bránit, škádlení opětovat, zastavit ho.

Stadia šikany:

První stadium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích (což může být i školou vytvářené konkurenční prostředí), kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity, například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese. Stupňování agrese může být dáno také neřešením předchozí situace.

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Třída ví, o koho jde. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“. Většinou platí mezi ostatními žáky názor - „raději on, než já“.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. Platí „Buď jsi s námi, nebo proti nám.“ U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které pro přehlednost můžeme označit jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná. Ve čtvrtém a pátém stadiu hrozí reálné riziko prorůstání parastruktury šikany do oficiální školní struktury. Stává se to v případě, kdy iniciátor šikanování je sociometrickou hvězdou. Je žákem s výborným prospěchem, má kultivované chování a ochotně pomáhá pedagogovi plnit jeho úkoly.

Zvláštnosti u psychických šikan

U psychických šikan zůstává princip stadií nezměněn. Nicméně jejich podoba je jiná. V popředí je nepřímá a přímá verbální agrese čili psychické násilí. Často se zraňuje „jen“ slovem a izolací. Rozdíl je pouze v tom, že se nestupňuje násilí fyzické, ale psychické. Krutost psychického násilí si však v ničem nezadá s nejbrutálnější fyzickou agresí.

(Kolář, 2011)

Vyšetřování šikany:

Pro vyšetřování počáteční šikany (se standardní formou):

1. Rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili a s oběťmi.
2. Nalezení vhodných svědků.
3. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoli však konfrontace obětí a agresorů).
4. Zajištění ochrany obětem.
5. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.

Pokročilá šikana s neobvyklou formou – výbuch skupinového násilí vůči oběti, tzv. třídního lynčování, vyžaduje následující postup:

1. Překonání šoku pedagogického pracovníka a bezprostřední záchrana oběti.
2. Domluva pedagogických pracovníků na spolupráci a postupu vyšetřování.
3. Zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi.
4. Pokračující pomoc a podpora oběti.
5. Nahlášení policii.
6. Vlastní vyšetřování.

Po vyšetření šikany budou následovat podpůrné práce s agresorem i obětí, kterou poskytne podle závažnosti buď třídní učitel, metodik prevence nebo výchovný poradce.

Pro potrestání agresorů lze užít běžná výchovná opatření, rozhoduje závažnost případu.

Při předcházení případům šikany a při jejich řešení bude škola (vedení školy, ŠMP, VP) spolupracovat i s dalšími institucemi a orgány z rezortu školství, zdravotnictví, sociální péče. Pokud budou školu o podezření na šikanování informovat rodiče, bude odborně vyšetřena.

Zvláštní pozornost budou učitelé věnovat kyberšikaně. Tuto problematiku proberou zejména třídní učitelé v třídnických dnech, toto téma je také zařazeno dle MPP do vzdělávacího procesu předmětu Informatika, kde jsou vysvětleny žákům všechny aspekty kyberšikany, její rizika a nebezpečí. V případě podezření na kyberšikanu bude škola při šetření spolupracovat s orgány sociálně právní ochrany dětí.

Informace pro rodiče o školním programu proti šikanování

Vážený rodiče,

naše škola je příznivě hodnocena jak rodičovskou veřejností, tak i Českou školní inspekcí.

Velmi si toho vážíme. Nicméně i ta nejlepší škola není zcela imunní proti výskytu šikanování. Proto chceme být připraveni zachytit případné ubližování silnějších slabším hned v počátku a účinně takové bezpráví zastavit. S tímto záměrem jsme vytvořili program proti šikanování.

Jeho důležitou součástí je spolupráce nás pedagogů s Vámi - rodiči. Prosíme Vás proto o pomoc. Kdybyste měli podezření či dokonce jistotu, že je Vašemu dítěti ubližováno, bezprostředně se na nás obraťte (na třídního učitele, školního metodika prevence či ředitele školy). Využít lze také naši e-schránku důvěry, která je k dispozici na webových stránkách školy. Vaši informaci budeme brát velmi vážně a situaci budeme odborně a bezpečně řešit.

Zdroj: Kolář, 2011

Kdo bývá dětskou obětí šikany?

- Dítě, které se neumí nebo nemůže bránit.
- Dítě, které se jakýmkoliv způsobem odlišuje od očekávaného průměru (nosí brýle, přestěhovalo se, má nadváhu apod.)

- Dítě fyzicky slabé, popř. uzavřené, které těžko navazuje osobní kontakt s ostatními dětmi.
- Dítě duševně zaostalejší, popř. pomalejší v uvažování.
- Dítě jiné barvy pleti, často příslušník národnostní menšiny.
- Dítě nadprůměrně duševně vybavené, dětský genius.

Jak poznáme dítě-agresora?

- Bývá zpravidla starší, tělesně zdatný, agresivní k vrstevníkům a mnohdy i k učitelům, mívá kázeňské problémy.
- Může být všeobecně oblíbený, temperamentní, sebevědomý, méně nadaný a někdy až překvapivě nebezpečný.
- V kolektivu často vystupuje v roli vůdce.
- Pochází často z rodiny, kde je fyzické, popř. psychické násilí používáno jako běžný komunikační prostředek.
- K maskování svých činů často používá "důvěryhodné vysvětlení", které se snaží opřít o tvrzení svých obdivovatelů.

Jaké může být dítě-agresor?

1. **"Hrubián"** - primitivní, impulsivní, hrubý, s kázeňskými problémy, má narušený vztah k autoritě, mnohdy zapojený do gangů páchajících trestnou činností, forma - šikanuje tvrdě a nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost, šikanování používá cíleně k zastrašování ostatních, rodinné prostředí - častý výskyt agrese a brutality rodičů, agresori násilí napodobují a vracejí.
2. **"Elegán"** - velmi slušný, kultivovaný, zvýšeně úzkostný, forma - násilí a mučení je cílené a rafinované, skryté, bez přítomnosti svědků, rodinné prostředí - časté uplatňování důsledného a náročného přístupu, někdy až vojenského drilu bez lásky.
3. **"Vtipálek"** - optimistický, dobrodružný, "srandista", se značnou sebedůvěrou, výmluvný, většinou oblíbený a vlivný, forma - šikanuje pro pobavení sebe i ostatních, má snahu vypíchnout "humorné a zábavné" stránky oběti, rodinné prostředí - obecně - citová deprivace, nepřítomnost duchovních a mravních hodnot.

Jaké následky může mít šikanované dítě?

- V dlouhodobém horizontu může šikana vést k poškození fyzického a psychického zdraví.
- Poškození bývají mnohdy nevratného charakteru, osobnost jedince je narušena dříve, než se stačila plně rozvinout.
- Dochází k přetrhání citových vazeb na své nejbližší.
- Ponižování lidské důstojnosti vedoucí ke ztrátě důvěry k autoritám, která je doprovázená ztrátou iluzí o celé společnosti, která nedokáže garantovat alespoň minimální ochranu před násilím slabým a bezbranným jedincům společnosti.

Na co upozornit začínajícího školáka!

- Při nástupu do školy informujte své dítě o možném nebezpečí a jednotlivých projevech šikany, např. formou pohádky či příběhu.

- Zdůrazněte, že se nemusí bát o šikaně otevřeně mluvit.
- Věnujte se svému dítěti, naslouchejte mu, všimněte si detailů vyprávění o dění ve škole i mimo ni.
- Seznamte se dítě s širším okruhem osob, na které se může v případě potřeby obrátit.
- Zdůrazněte, že nikdo nemá právo ubližovat druhým. Vhodné je použít nějaké ukázky z pohádky, např. nad nikoho se nepovyšuj a před nikým se neponižuj.
- Upozorněte dítě na kriminální pozadí těchto skutků mezi dospělými a možnost stíhání případných aktérů.
- Informujte dítě o tom, že vhodnou obranou proti šikaně je dobrá parta a kamarádi, kteří se nebojí pomoci jeden druhému a projevy šikany oznámit.
- Při pravidelných návštěvách rodičovských schůzek se informujte nejen na prospěch Vašeho dítěte, ale i na zařazení dítěte v kolektivu, popř. na jeho chování o vyučování i mimo něj.
- Promluvte o svých obavách s učitelem, ptejte se učitele na jeho názor na šikanu a nebojte se s ním spolupracovat. Je to Váš spojenec.
- Ptejte se učitelů, zda se problémem šikany zabývají, jak šikanu zjišťují, jak následně postupují a zda sledují projevy chování i mimo vyučování.

Varovné signály pro rodiče!

- Za dítětem domů nedochází žádný spolužák ani kamarád.
- Dítě je zaražené, smutné a nemluví o tom, co se děje ve škole.
- Špatně usíná, zdají se mu hrůzostrašné sny, křičí ze spaní.
- Dochází ke zhoršení prospěchu, je nesoustředěné a často bez zájmu.
- Před odchodem do školy nebo při příchodu ze školy si dítě stěžuje na zdravotní problémy.
- Dítě často navštěvuje lékaře - má zvýšenou absenci, někdy i neomluvené hodiny.
- Do školy a ze školy chodí oklikami, může chodit i za školu.
- Domů přichází s roztrhaným oblečením, poškozenými školními pomůckami nebo bez nich.
- Často potřebuje peníze, ztrácí kapesné, kupuje fiktivní školní pomůcky a neplatí obědy.
- Dítě může chodit domů hladové, přestože dostává svačiny a má zajištěné obědy ve škole.
- Nedokáže přesvědčivě vysvětlit svoje zranění.
- Nechce chodit na tělesnou výchovu, má odřenin, škrábance nebo řezné rány, které se nedají uspokojivě vysvětlit.
- Je osamocené, s nikým se nebaví, nemá kamaráda, má často smutnou náladu, působí nešťastně a ustrašeně, stává se uzavřeným.
- Dítě trpí poruchami soustředění, je smutné natolik, že se u něj může vyvinout patologický smutek - deprese.
- Vyhrožuje sebevraždou nebo se o ní dokonce pokusí.

Jak mají rodiče postupovat a co mohou při podezření na šikanu dělat!

- Především ujistěte své dítě, že jste zcela na jeho straně, má vaši plnou podporu a může se spolehnout na vaši ochranu.
- Zjistěte o útoku na vaše dítě co nejvíce informací.
- Požádejte o pomoc ostatní členy rodiny.

- V případě vážného fyzického napadení nechte své dítě odborně ošetřit a neposílejte ho následující dny do přímého kontaktu s předpokládanými útočníky.
- Obraťte se na školu, nebojte se o šikaně promluvit otevřeně, např. na třídní schůzce, možná nebudete sami.
- Máte-li na ni podezření, spojte se s ředitelem školy nebo s třídním učitelem. Pokud podáváte písemnou žádost nebo stížnost, mějte schovanou kopii dopisu.
- Trvejte na osobní schůzce a neřešte celou záležitost pouze telefonicky.
- Nebojte se požádat ředitele o přeložení dítěte do jiné třídy, případně školy. Zkuste si ověřit poměry, které vládnu na jiné škole.
- Pokud s vedením školy nenajdete společné řešení, nevzdávejte to, obraťte se na příslušný školský úřad nebo na školní inspekci.
- Nechtějte po svých dětech, aby byly statečné a vrátily to, co se jim stalo. Nemají na to sílu a řešení to není. Jednejte bez prodlení sami.
- Pomozte svému dítěti zvládnout psychickou zátěž a informujte ho, jak se vyhnout nebezpečným situacím (např. co odpovědět, jak reagovat na provokace a jak zvládnout situaci v případě ohrožení).
- V případě důvodného podezření na páchaní trestné činnosti na vašem dítěti informujte neprodleně Policii ČR.

Lidská práva a právní následky

Státem ratifikovaná Úmluva o právech dítěte zaručuje všem dětem v pedagogických zařízeních bezpečný pobyt bez poškozování zdraví a ohrožení života. Šikanování je v řadě případů trestnou činností.

1. Šikana může naplňovat skutkovou podstatu trestných činů (omezování osobní svobody, krádeže, ublížení na zdraví, poškozování cizí věci, vydírání, loupeže, rasově motivované skutky, znásilnění, pohlavní zneužívání).
2. Osoba mladší 15 let není trestně odpovědná, ale soud pro mládež jí může uložit podle zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, některá z následujících doporučení: dohled probačního úředníka, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve střediscích výchovné péče, ochrannou výchovu.
3. Trestní odpovědnost mladistvých (15-18 let) je posuzována soudy pro mládež podle zákona č. 218/2003 Sb., s ohledem na rozumovou a mravní vyspělost osoby, proti níž se vede trestní řízení.
4. Po dovršení 18 let věku jsou osoby plně trestně odpovědné a projednávají se běžným způsobem v trestním řízení.

Stane-li se vaše dítě obětí nebo svědkem šikany, mívá kromě strachu pocit studu a spoluviny, přestože se jí nezúčastnilo. Vždy svým dětem naslouchejte a nezlehčujte, co vám vyprávějí. Snažte se přesně zjistit, co se dělo. Pamatujte, že dítě bude hledat pomoc nejprve u vás!

Přílohy

- Č. 1 Přímé a nepřímé varovné signály šikanování
- Č. 2 Tři kroky kvalifikované pomoci
- Č. 3 Rozdíl mezi šikanováním a šikádlením (Kolář, 2011)
- Č. 4 Stádia šikanování (Kolář, 2005, 2011)

- Č. 5 Základní formy šikany
- Č. 6 Legislativní rámec šikanování
- Č. 7 RTP Rámcový třídní program
- Č. 8 Literatura, odkazy, kontakty z oblasti školního šikanování
- Č. 9 Šikana zaměřená na učitele: jak ji předcházet a jak ji řešit

Zdroje:

www.msmt.cz: **Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních_ (č.j. MSMT-21149/2016)**

<http://www.policie.cz>

Web Minimalizace šikany, www.minimalizacesikany.cz (poradna, publikace, letáky ke stažení apod.)

Portál E-Bezpečí, www.e-bezpeci.cz

Spolupráce se specializovanými zařízeními kontakt

Pedagogicko-psychologická poradna Palackého 1562/8
Cheb
Telefon: +420 733 673 511
Email: info-cheb@pppkv.cz

Starosta města: ústředna 354 429 411
OSPOD vedoucí oddělení:
Bc Rita Jetlebová
354 524245 Aš

Policie ČR Obvodní oddělení vedoucí: npor. Bc. Tomáš Jelínek
974 372 720
Gustava Geipela
Aš

Vypracovala: PhDr. Hana Levá, Mgr. Radmila Benešová